

SIVILOMBUDET

HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENTET
Postboks 8011 Dep
0030 OSLO

Vår referanse
2023/1152

Deres referanse

Vår saksbehandler
Tonje Østvold Byhre

Dato
26.06.2023

Høringsvar fra Sivilombudet - NOU 2023:5 Den store forskjellen - Om kvinners helse og betydningen av kjønn for helse

Vi viser til høringsbrev fra Helse- og omsorgsdepartementet datert 8. mars 2023, med ønske om innspill på Kvinnehelseutvalgets NOU 2023: 5 *Den store forskjellen. Om kvinners helse og betydningen av kjønn for helse*. Svarfrist 8. juli 2023.

Sivilombudet er oppnevnt av Stortinget, og skal føre kontroll med den offentlige forvaltningen og alle i dens tjeneste for å hindre at det øves urett mot den enkelte og for å bidra til at forvaltningen respekterer og sikrer menneskerettighetene, jf. sivilombudsloven § 1. Ombudet har også et særskilt ansvar for å jobbe for at personer som er fratatt friheten ikke utsettes for tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, jf. sivilombudsloven § 17 og § 3c.

Innspill til kapittel 6.5 Kvinner som soner i fengsel

Sivilombudet avgrensner sitt innspill til kvinner som soner i fengsel. Vi mener særlig det er grunn til å forsterke tidligere budskap når det gjelder bruk av isolasjon, sikkerhetscelle og sikkerhetsseng, og konsekvensen disse inngrepene har for kvinners helse.

Under flere av våre tidligere besøk til fengsler, inkludert besøk til Bredtveit fengsel og forvaringsanstalt for kvinner i mars i år, har vi funnet utstrakt bruk av isolasjon og tvangsmidler som respons på at kvinnelige innsatte skader seg selv og/eller er selvmordsnære.¹ Vi har sett flere eksempler på at bruken av tvangsmidler har ført til økt symptomtrykk, økt selvskading og/eller økt selvmordsatferd, som igjen fører til økt bruk av isolasjon og av tvangsmidler. Dette skaper en nedadgående og skadelig dynamikk mellom den innsatte og fengselsansatte. Det ser også ut til at fengslene i mindre grad tar i bruk forebyggende tiltak som økt sosial kontakt, meningsfulle aktiviteter eller fysisk aktivitet for å bryte denne sirkelen.

Graden av faktisk isolasjon, både hyppighet og varighet, er vanskelig å begripe for de som ikke utsettes for det eller jobber i fengslene. Det fordrer derfor at eksterne og uavhengige

¹ Sivilombudets forebyggingsenhet sine besøksrapporter er publisert på www.sivilombudet.no/torturforebygging/

instanser, som helse- og omsorgstjenester (både primær- og spesialisthelsetjenester), sier ifra når de anser fengselsforholdene som helseskadelige, eller på andre måter utgjør risiko for nedverdiggende eller umenneskelig behandling. Vi har dessverre funnet flere eksempler på mangelfull helseoppfølging og manglende daglig tilsyn fra kommunale helse- og omsorgstjenester når innsatte er isolerte eller på sikkerhetscelle.

Det er stor variasjon i både organisering og innhold i helsetilbudet som gis til de innsatte. De kommunale helseavdelingene utgjør ofte små fagmiljøer og få fagfolk, og de kan oppleve det vanskelig å bli hørt både i egen helselinje og i møte med kriminalomsorgen.

Disse forholdene har vi nærmere beskrevet i henholdsvis «Særskilt melding til Stortinget om isolasjon og mangel på menneskelig kontakt i norske fengsler» (2018/2019), temarapport om «Bruk av sikkerhetsseng i norske fengsler» (2020) og temarapport om «Selvmord og selvmordsforsøk i fengsel» (2023).² Dette er sentrale rapporter som også omhandler kvinners soningsforhold, i tillegg til temarapporten om «Kvinner i fengsel» (2016/2017) som NOUen refererer til.

Forslag til tiltak i kapittel 6.9.3 Kvinner som soner i fengsel

Nyere forskning viser at andelen kvinner som ble innsatt i fengsel med psykiske helseutfordringer har økt betydelig i perioden 2010-2019.³ Vårt besøk til Bredtveit fengsel denne våren avdekket at fengselet, som dekker kun 2 prosent av innsattbefolkningen, registrerte 22 prosent av alle selvmordsforsøk i fengsel i 2022. Det er registrert en tyvedobling i antall selvskadingsepisoder ved Bredtveit fengsel mellom 2018 og 2022. Disse tallene reflekterer både et udekket helsebehov blant innsatte og et fengsel som ofte ikke lykkes i å ivareta utsatte kvinnelige innsatte.

Sivilombudet støtter at det etableres nasjonal forsterket fellesskapsavdeling (NFFA) også for kvinnelige innsatte. Samtidig er dette et tiltak som kun vil være aktuelt for svært få kvinnelige innsatte. Mange av de kvinnelige innsatte som er berørt av psykiske helseutfordringer, både direkte og indirekte, vil ikke bli ivaretatt av en fremtidig NFFA og det er derfor viktig at NFFA ikke blir den eneste løsningen for å bedre den prekære situasjonen for sårbare kvinnelige innsatte i Norge. Det er behov for tiltak som treffer bredere, for å ivareta kvinners særskilte helsebehov i fengsel og for å reversere en negativ utvikling i kriminalomsorgen. Slike tiltak bør omfatte både primær- og spesialisthelsetjenesten.

Vi viser særlig til følgende om viktigheten av arbeidet til helseavdelingen i det enkelte fengsel, fra rapporten vår etter besøk til Bredtveit fengsel for kvinner: «Den kommunale helsetjenesten skal legge til rette for forsvarlig helsehjelp, blant annet gjennom å sikre lege som overtar oppgavene til innsattes fastlege. Ytelsen av forsvarlig helsehjelp må ta utgangspunkt i at kvinnelige innsatte som gruppe til dels har andre helseplager enn menn, tyngre og mer omfattende ruslidelser og at de i langt større grad enn menn har vært utsatt

² Alle rapportene kan lastes ned fra våre nettsider: <https://www.sivilombudet.no/tematiske-rapporter/tematiske-rapporter-fra-forebyggingsenheten/>

³ Svendsen m.fl. (2023)

for seksuelle overgrep. Traumer og rusmisbruk kan også forsterke særlige helseutfordringer som dårlig seksuell og reproduktiv helse. Denne situasjonen gir helsetjenesten et spesielt ansvar for å lage løsninger som legger til rette for at innsatte får helsehjelp som tar utgangspunkt i deres særlige behov og helseutfordringer.» I rapporten pekte vi på at dette blant annet gjaldt muligheten til å få tilgang til kvinnelig lege. I tillegg understreker vi at helsemessig forsvarlig ivaretagelse av utenlandske kvinnelige innsatte forutsetter bruk av tolk ved behov.

Hanne Harlem
sivilombud

Dette brevet er godkjent etter gjeldende interne rutiner, og har derfor ikke håndskrevet underskrift.